

ΜΟΛΠΗ, ΑΟΙΔΟΣ, ΔΟΡΠΟΣ ΣΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ιλιάδα Ν 729-733*

ἄλλω μὲν γὰρ δῶκε θεὸς πολεμῆϊα ἔργα,
ἄλλω δ' ὄρχηστύν, ἑτέρω κίθαριν καὶ ἀοιδήν,
ἄλλω δ' ἐν στήθεσσι τιθεῖ νόον εὐρύοπα Ζεὺς
ἔσθλόν (...)

Στον έναν ο θεός εχάρισε παλικαριά περίσσια, κιθάρα και φωνή στο δεύτερο, χορός στον άλλο δίνει, και πάλε σ' άλλον ο βροντόλαλος ο Δίας φυτεύει γνώμη σωστή,...

Οι λέξεις: ὄρχηστύς, κίθαρις, ἀοιδή.

* μτφρ. Ι.Θ. Κακριδή και Ν. Καζαντζάκη

**Ο ένας επώνυμος αοιδός της Οδύσσειας:
ΦΗΜΙΟΣ (εκτός της α)***

1.1. ρ 261-3

(...ἀγγίμολον δ' Ὀδυσσεὺς καὶ δῖος ὕφορβός)
στήτην ἐρχομένω, περὶ δέ σφεας ἦλυθ' ἰωή
φόρμιγγος γλαφυρῆς· ἀνά γάρ σφισι βάλλετ' ἀείδειν
Φήμιος (...)

τους πήρε ο ήχος της βαθουλής κιθάρας. Ο Φήμιος μέσα ξεκινούσε χτυπώντας στην κιθάρα το τραγούδι του

and the sound of the hollow lyre rang around them, for Phemius was lifting up his voice amid the company in song (Butcher and Lang)

ἰωή: κάθε δυνατός ήχος φωνή, κραυγή (άνδρα, γυναίκα)

περὶ ἦλυθε (τμήση= περιέρχομαι)

φόρμιγξ

γλαφυρή, κοίλος, μαλακός, λειασμένος

ἀνά βάλλετο (τμήση= ἀναβάλλεσθαι): τεχνικός όρος, κρούω, παίζω τον εισαγωγικό τόνο.

Φήμιος: αυτός που δίνει φήμη, ο γιος του Τέρπιου.

σφισι=αὐτοῖς (ενν. τοῖς μνηστῆρσι)

ρ 264-5, 269-71 (σχολιάζει ο Οδυσσεύς που μπαίνει στο παλάτι για πρώτη φορά μετά από 20 χρόνια)

...ἤ μάλα δὴ τάδε δώματα κάλ' Ὀδυσῆος,
ῥεῖα δ' ἀρίγνωτ' ἐστὶ καὶ ἐν πολλοῖσιν ιδέσθαι
(...)

γιγνώσκω δ' ὅτι πολλοὶ ἐν αὐτῷ δαῖτα τίθενται
ἄνδρες, ἐπεὶ κνίσση μὲν ἐνήνοθεν, ἐν δέ τε φόρμιγγι
ἦπυει, ἦν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησαν ἑταίρην

αυτά τα ωραία δώματα είναι φαντάζομαι του Οδυσσεά, εύκολα αναγνωρίζονται κι ανάμεσα σε άλλα πολλά ... το νιώθω πως πολλοί μες στο παλάτι τρων και πίνουν η κνίσσα απλώνεται παντού. Ακούγεται κιθάρα που οι θεοί τη θέλουν σύντροφο στο γλέντι (πρβλ. 3-11 χρυσοί στίχοι, παλάτι Αλκίνοου στη Σχερία, όπου ο επώνυμος αοιδός είναι ο Δημόδοκος)

ῥεῖα: εύκολα (ράδιως)

δή: βέβαια

ἀρίγνωτα: ευδιάκριτος. Με κακή έννοια: άσημος.

ιδέσθαι: απρφ. αναφοράς

δαῖτα> δαῖς,

κνίσση, κνίσσα: τσίκνα από καμμένο λίπος ή θυσία (ή λιπαροῦ θυμιάσις, το αντίθετο: λιγνύς).

ἐνήνοθεν= ἔνεστι (varia lectio ἀνήνοθεν. Δεν είμαστε απολύτως σίγουροι για το ρήμα αυτό).

ἦπυει: άπύω, ἦπυσα, με αιτ.: καλώ, προσφωνώ, εδώ τραγουδώ. (πρβλ. μιλώ).

ἑταίρη, ἑταῖρος

ἦν ενν. φόρμιγγα με κατηγορούμενο το ἑταίρην.

ποίησαν (αναύξητος τύπος= ἐποίησαν)

1.2. α 421 και ρ 605 κ.εξ.

ὄρχηστῦ καὶ ἀοιδῆ/τέρποντ'

1.3. ρ 358-60 (ο Οδυσσεύς ως «ακροατής»)

ἦσθιε δ' ἦρος ἀοιδὸς ἐνὶ μεγάροισιν ἄειδεν·

εὔθ' ὁ δεδειπνήκειν, ὁ δ' ἐπαύετο θεῖος ἀοιδός,

μνηστῆρες δ' ὀμάδησαν ἀνὰ μέγαρ'...

άρχισε να μασά, όσο τραβούσε το τραγούδι ο αοιδός, αμέσως μόλις (όταν Δ.Ν.Μ.) απόφαγε, κι ο αοιδός σταμάτησε, την ώρα που οι μνηστήρες θορυβούσαν...

**ένσταση Αρίσταρχου για το στ.359 ότι είναι μια γελοία πρόθεση (ο ζητιάνος τρώγει, είναι δούλος της κοιλιάς του)*

Να δείτε το σχολιασμό σε Μανακίδου. 217-257 (κεφ. VI)

Μόλις σταματά η αοιδή, οι μνηστήρες θορυβούν (**ὀμάδησαν> ὀμαδέω: 365, ρ 360.**

Το ρήμα χρησιμοποιείται μόνον για τους μνηστήρες). Ας θυμηθούμε ότι μνηστήρες,

Τηλέμαχος (και Πηνελόπη), Οδυσσέας είναι το εσωτερικό ακροατήριο της μουσικής παρουσίασης του Φήμιου.

Μετά τη μονομαχία Οδυσσέα-Ίρου και προσφορά δώρων στην Πηνελόπη οι μνηστήρες επιστρέφουν στο τραγούδι και χορό, σ 304-6= α 421-3 (άρα ίδιοι στίχοι, άρα ίδια αντίδραση). Η ποίηση δρα ως **θελκτήριον** σε ό,τι αφορά τους μνηστήρες που παραμένουν σιωπηλοί και απορροφημένοι και δεν προσέχουν τον ξένο (Αθηνά), ενώ οι κεντρικοί ήρωες όχι μόνον δεν εμπλέκονται στην ακρόασή της αλλά και την εκμεταλλεύονται για τους δικούς τους στόχους (ο Τηλέμαχος για να μιλήσει ανενόχλητος με τον ξένο, ο Οδυσσέας για να παίζει το ρόλο του ζητιάνου)

ΑΡΑ ο συγχρονισμός τραγουδιού εξυπηρετεί την ΤΑΚΤΙΚΗ του ήρωα.

Ο Οδ. στην 1^η φορά που έρχεται αντιμέτωπος με την ποίηση του Φήμιου τη χρησιμοποιεί προσχηματικά (όσο δεν υπάρχει ευταξία δεν υπάρχει και χώρος για

2. Οι 2 τελευταίες εμφανίσεις του ΦΗΜΙΟΥ και της μουσικής

ψ 133-6 (αμέσως μετά τη μνηστηροφονία, διαταγή, σχέδιο Οδυσσέα, ψ 124 **άριστη μῆτις!**)

αὐτὰρ θεῖος ἀοιδὸς ἔχων φόρμιγγα λίγεια
ἡμῖν ἡγείσθω φιλοπαίγμωνος ὀρχηθμοῖο,
ὥς κέν τις φαίη γάμον ἔμμεναι ἐκτὸς ἀκούων,
ἢ ἂν' ὁδὸν στείχων ἢ οἷ περιναιετάουσι...

κι ο θεῖος αοιδός με τη ψιλόφωνη κιθάρα του στο χέρι, ας παίζει τον σκοπό στον παιγνιδιάρικο χορό σας. Έτσι που κάποιος απέξω ακούγοντας να πει, γίνεται γάμος – περαστικός στον δρόμο, αλλά κι οι γύρω γείτονες...

but let the divine mistrel with his clear-toned lyre in hand be our leader in the gladsome dance (Murray)

λίγεια

ὀρχηθμός (εδώ επική γενική -οῖο=οῦ): χορός, πρβλ. ὀρχυστής.

ἔμμεναι: αιολικό απρφ. = εἶναι

ἐκτός : έξω

γάμος: η γαμήλια γιορτή

τις ἐκτὸς στείχων: κάποιος περαστικός (στείχω: βαδίζω, περπατώ, έρχομαι)

περιναιετάω: διαμένω στη γειτονιά, είμαι γείτονας

ψ 143-7 (η παρουσίαση του τραγουδιού)

(...) ὁ δ' εἴλετο θεῖος ἀοιδός

φόρμιγγα γλαφυρήν, ἐν δέ σφισιν ἕμερον ὦρσε

μολπῆς τε γλυκερῆς καὶ ἀμύμωνος ὀρχηθμοῖο.

τοῖσιν δὲ μέγα περιστεναχίζετο ποσσὶν

ἀνδρῶν παιζόντων καλλιζώνων τε γυναικῶν.

...μετά ο θεῖος αοιδός τη βαθουλή κιθάρα κράτησε στο χέρι και τους ανάβει πόθο το γλυκό τραγούδι κι άψογο χορό. Τότε ένα γύρο αντηχούσε το μεγάλο δώμα, καθώς χορεύοντας τα πόδια τους χτυπούσαν οι άνδρες και καλλίζωνες γυναίκες

Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

ψ 152

*ὡς ἄρα τις εἶπεσκε, τὰ δ' οὐ ἴσαν ὡς ἐτέτυκτο
τέτοια λογάκια ἀντάλλαζαν, ἀλλὰ δεν ἤξεραν τι συντελέστηκε (οἱ περαστικοί
ξεγελιούνται και ὄντως νομίζουν ὅτι πρόκειται για γάμο)*

such was a typical remark (Stanford).

εἶπεσκε, θαμιστικός τύπος του β αόριστου του λέγω.

ἴσαν- οἶδα. Προσοχή στο ΔΙΓΑΜΜΑ στην αρχή του ἴ- ὁπότε δεν ἔχουμε χασμωδία μεταξύ οὐ και ἴσαν.

ἐτέτυκτο> τεύχομαι, γίνομαι. Βλ. τετυκέσθαι στο φ 428

ψ 297 κ.εξ. (ως γαμήλια υπόκρουση)

αὐτὰρ Τηλέμαχος καὶ βουκόλος ἠδὲ συβώτης

παῦσαν ἄρα ὄρχηθμοῖο πόδας, παῦσαν δὲ γυναῖκες

*ο Τηλέμαχος συνάμα ο βουκόλος κι ο χοιροβοσκός σταμάτησαν το ποδοκρότημα,
λέγοντας στις γυναῖκες να πάψουν τον χορό*

παύω τινος (ὄρχηθμοῖο)

παῦσαν (αναύξητος τύπος, ἔπαυσαν)

Ο Οδυσσέας-αιιδός

φ 404-411

(...) ἀτὰρ πολύμητις Ὀδυσσεύς,

αὐτίκ' ἐπεὶ μέγα τόξον ἐβάστασε και ἶδε πάντη,

ὡς ὄτ' ἀνήρ φόρμιγγος ἐπιστάμενος και ἀοιδῆς

ῥηϊδίως ἐτάνυσε νέφ περι κόλλοπι χορδῆν,

ἄψας ἀμφοτέρωθεν ἐϋστρεφὲς ἔντερον οἶός,

ὡς ἄρ' ἄτερ σπουδῆς τάνυσεν μέγα τόξον Ὀδυσσεύς.

δεξιτερῆ δ' ἄρα χειρὶ λαβὼν πειρήσατο νευρῆς·

ἢ δ' ὑπὸ καλὸν ἄεισε, χελιδόνι εἰκέλη αὐδῆν.

πὼς ἓνας αοιδός που ζέρει ἀπὸ κιθάρα και τραγοῦδι, εὐκόλα τη χορδὴ τεντώνει στο καινούριο της στριφτάρι, δένοντας πάνω κάτω καλοστριμμένη την αρνίσια κόρδα· ἔτσι και ο Οδυσσεύς εὐκόλα τάνυσε το μέγα τόξο, μετὰ με το δεξί του χέρι τη χορδὴ δοκίμασε, και αὐτὴ κελάηδησε καλά σαν χελιδόνα.

πάντη (επίρρημα): σε ὅλες τις πλευρές.

ἐτάνυσε> τανύω: τεντώνω. Εδὼ γνωμικός ἀόριστος.

κόλλοψ: το στριφτάρι με το οποίο τεντώνονται οι χορδές της λύρας. Νέος καινούριος (γιατί;), μήπως ἄλλο ἐπίθετο, π.χ. ἐῶ (δικό του)

ἄτερ= ἄνευ σπουδῆς, χωρίς προσπάθεια, χωρίς ἐξαψη (ἀρα: εὐκόλα, ἀνετα)

νευρῆς >νευρή= νευρά: χορδὴ

εἴκελος: ὅμοιος τινι

ΔΟΡΠΟΣ, ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

1. υ 393 κ.εξ.

δόρπου δ' οὐκ ἂν πως ἀχαρίστερον ἄλλο γένοιτο,
οἶον δὴ τάχ' ἔμελλε θεὰ καὶ καρτερός ἀνὴρ
θησέμεναι.

*ἄλλο δείπνο πιο ἀχαρο δεν μπορούσε να γίνει από εκείνο που επρόκειτο να θέσουν η
θεά και ο ἀνδρας*

*but a more bitter supper none might plan than what the Goddess and the mighty man
were soon to set before them, to repay the evil doings that they first began (Mackail)*

ὁ δόρπος, τὸ δόρπον: το γεύμα, το φαγητό.

ἀχαρίστερον, ἀχάριστος, ungracious, unfavourable, unpleasant

καρτερός= δυνατός, (κάρτος)

θησέμεναι= θεΐναι (επικός ἀόριστος, απρφ. με αιολική κατάληξη. τίθημι)

Εδώ προοικονομείται ως δόρπος η σκηνή της μνηστηροφονίας. Το γεύμα με το οποίο
ξεκινά η παρουσίαση των μνηστήρων στην α γίνεται μεταφορά για το φόνο τους.

2. δόρπος, μολπή: φ 428-30

Ο Οδυσσέας ορίζει τη μνηστηροφονία ως δόρπον:

νῦν δ' ὄρη καὶ δόρπον Ἀχαιοῖσιν τετυκέσθαι

ἐν φάει· αὐτὰρ ἔπειτα καὶ ἄλλως ἐψίασθαι

μολπῆ καὶ φόρμιγγι· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. (φ 430 =α 152 !)

*μα είναι τώρα η ώρα να ετοιμαστεί το δείπνο όσο ακόμη φέγγει· μετά θ' αρχίσει το
ξεφάντωμα με μουσική και με το τραγούδι, συμπλήρωμα απαραίτητο σε ένα καλό
τραπέζι*

ὄρη= η κατάλληλη στιγμή

ἐψίασθαι: ενεστώς επικός, απρφ.: διασκεδάζω

Ευστάθιος, ειρωνεία, δόρπος = θάνατος, ἐψίασθαι = οἰμώζειν.

**ΕΔΩ ΕΞΙΣΩΝΕΤΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΕ ΤΗΝ ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ! ΚΑΙ
ΞΑΝΑΘΥΜΟΜΑΣΤΕ ΤΗ ΣΚΗΝΗ ΣΤΗΝ α ραψωδία.**

οι μεταφράσεις είναι του Δ.Ν.Μαρωνίτη.